

نقش رفتار

مروری بر زندگانی امیرالمؤمنین علی علیه السلام
برگرفته از بیانات حضرت ابراهیم العظمی خامنه‌ای مدظله العالی
زهر معتمد انقلاب اسلامی

موسسه پژوهشی فرهنگی
دفتر مطبوعاتی و انتشارات آیت‌الله العظمی خاتمی نطنزی

پیشگفتار

برقراری نظام جمهوری اسلامی به تعبیر رسای بنیانگذار آن، حضرت امام خمینی (ره)، از نعمتهای بزرگ الهی بر مردم این سرزمین و تمامی مستضعفین جهان بوده است. مروری بر تاریخ پرافتخار این نهضت و شکل‌گیری نظام مقدّس جمهوری اسلامی به روشنی نقش و تأثیر اصل مرفّعی ولایت فقیه و رهبری حکیمانه‌ی حضرت امام (ره) و پس از آن حضرت آیت‌الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای، رهبر معظّم انقلاب اسلامی، را در هدایت انقلاب در کوران حوادث گوناگون روزگار نشان میدهد. مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی که وظیفه‌ی حفظ و نشر آثار مقام معظّم رهبری را برعهده دارد، در اجرای همین وظیفه اقدام به انتشار کتابهای موضوعی به منظور نشر بیانات، دیدگاهها و رهنمودهای معظّم‌له در مقاطع، مناسبتها و موضوعات مختلف مینماید.

کتاب حاضر شامل سخنرانیهای رهبر معظّم انقلاب اسلامی پیرامون زندگی امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) است که به همت حجة‌الاسلام محمّدیان با عنوان «نقش نگار» جمع‌آوری گردیده و از سوی انتشارات انقلاب اسلامی عرضه میشود.

این کتاب در پانزده فصل تنظیم شده که شش فصل ابتدایی آن شامل دوران نوجوانی و فداکاریهای امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) قبل از بعثت و همچنین

جهد مستمرشان در مدینه بعد از هجرت نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) است. فصول بعدی کتاب نیز به حوادث دوران زمامداری امام از آغاز شامل «امتناع امام از بیعت»، «برخورد ایشان با متخلفین از بیعت» و اعلام برنامه حکومتشان تا وقایع جنگهای جمل، صفین و نهروان اختصاص دارد. در فصل پایانی نیز به ماجراهای ضربت خوردن و شهادت ایشان و کوفه بی امام پرداخته شده است. مزیت اثر پیش رو به کتبی از این دست در اتخاذ رویکردی سیاسی اجتماعی به زندگی امیرالمؤمنین (علیه السلام) با استناد به منابع تاریخی معتبر و از کلام فقیهی عالم است که خود به عنوان رهبر جامعهی اسلامی در بطن وقایع حکومتداری قرار دارد که این امر غنای کتاب را دوچندان کرده است. امید است این اثر چراغ راهی را در بهره گیری از زندگی درخشان و پرنور امیرالمؤمنین (علیه السلام)، برای جویندگان و محققان حقیقت فراهم آورد.

و من الله التوفیق

فهرست مطالب

۱۳	.....	مقدمه
۱۹	.....	فصل اول: بهار ایمان و آغاز سختیها
۲۱	.....	مرد اول ایمان
۲۲	.....	شجاعت در پذیرش حق
۲۴	.....	تحمل سختیها
۲۴	.....	خاطره‌ی یوم‌الدَّار
۲۵	.....	نوجوانی تیزهوش
۲۶	.....	جوانی پرشور
۲۹	.....	فصل دوم: حماسه‌ی لیلۃ‌المیت، فداکاری‌ای جاودانه
۳۱	.....	شب هجرت
۳۲	.....	فداکاری عاشقانه
۳۴	.....	فرا تر از فداکاری
۳۵	.....	لحظه‌ی حساس جانبازی
۳۶	.....	آیه‌ی از جان گذشتگی
۳۹	.....	فصل سوم: جهاد مستمر در روزگار مدینه
۴۱	.....	با تمام وجود در خدمت دین
۴۲	.....	فدایی پیامبر(صلی‌الله‌علیه‌وآله)
۴۳	.....	ایفاگر سخت‌ترین نقشها
۴۵	.....	امام، وقف اسلام
۴۵	.....	جهاد در راه خدا
۴۶	.....	رمز پیروزی
۴۶	.....	فرمانده‌ی کل همواره جنگها
۴۷	.....	داوطلب دلاور خندق
۴۸	.....	خندق، مدرسه‌ی اخلاق

۴۸	.....	بازگشت پیروزمندانه
۴۸	.....	جنگ تبوک
۵۱	.....	فصل چهارم: امام (علیه السلام) در غیاب خورشید
۵۳	.....	سخت‌ترین روزها
۵۴	.....	وظیفه‌های خطیر
۵۴	.....	کناره‌گیری مسالمت‌آمیز
۵۵	.....	رعایت مصلحت بزرگ‌تر
۵۶	.....	سکوت برای ممانعت از سقوط
۵۷	.....	مقابله با توطئه‌ی ابوسفیان
۵۹	.....	فصل پنجم: حضور فعال در ۲۵ سال سکوت
۶۱	.....	همکاری با خلفا
۶۲	.....	خانه‌نشینی، هرگز!
۶۲	.....	وزارت مسئولانه
۶۴	.....	مشاور امین
۶۵	.....	اصولگرایی در شورای خلافت
۶۹	.....	فصل ششم: انقلاب علیه عثمان
۷۱	.....	مواضع حساب‌شده‌ی امام (علیه السلام)
۷۲	.....	میانجی و ناصح مشفق
۷۳	.....	حادثه‌ی بی‌جده‌ی قتل عثمان
۷۵	.....	فصل هفتم: حماسه‌ی بیعت
۷۷	.....	شور و شوقی زایدالوصف!
۷۹	.....	به سراغ دیگری بروید!
۷۹	.....	خلافت به دنبال امام (علیه السلام)
۸۱	.....	مردمی‌ترین حکومت
۸۳	.....	فصل هشتم: انگیزه‌ی امام (علیه السلام) در پذیرش مسئولیت
۸۵	.....	ظالم‌ستیزی و حمایت مظلوم
۸۶	.....	اهتزاز پرچم دین و اصلاح امور مسلمین
۸۷	.....	برپایی حق و محو باطل
۸۸	.....	برقراری عدالت
۸۹	.....	فصل نهم: برخورد امام (علیه السلام) با متخلفین از بیعت
۹۱	.....	بیعت اجباری، هرگز!
۹۱	.....	گفت‌وگو برای هدایت
۹۳	.....	چرا بیعت نمیکنند؟
۹۵	.....	فصل دهم: اعلام برنامه
۹۷	.....	اتمام حجت قبل از بیعت
۹۸	.....	حمایت از مستضعفان
۱۰۰	.....	عدالت اقتصادی
۱۰۳	.....	دست ردّ به سینه‌ی امتیازطلبان

۱۰۴	پیروزی با ظلم، هرگز!
۱۰۵	چشم در چشم برادر!
۱۰۵	آهن گذاخته، پاسخ عقیل!
۱۰۹	فصل یازدهم: مشکلات حکومت امام (علیه السلام).....
۱۱۱	هجوم فتنه‌ها.....
۱۱۲	بازگشت جاهلیت، دگرگونی ارزشها.....
۱۱۵	حق در محاق.....
۱۱۶	فضای شبهه‌ناک.....
۱۱۷	ضعف تحلیل سیاسی.....
۱۱۸	انحراف از ولایت.....
۱۱۹	جنگ با مسلمانان!.....
۱۲۰	تبدیل امامت به سلطنت.....
۱۲۰	خواص دنیازده.....
۱۲۱	چهره‌های نفاق.....
۱۲۳	فصل دوازدهم: جنگ جمل، رویارویی با ناکثین.....
۱۲۵	فتنه‌ی عظیم و خطرناک.....
۱۲۶	بهانه: خونخواهی عثمان!.....
۱۲۷	قاطعیّت بی نظیر امام (علیه السلام).....
۱۲۸	بصره، میزبان لشکر جمل.....
۱۲۸	درگیری برای امامت جماعت!.....
۱۲۹	اهل کوفه در رکاب امام (علیه السلام).....
۱۳۰	دیدار امام (علیه السلام) با زبیر.....
۱۳۱	اتمام حجّت برای طلحه و زبیر.....
۱۳۲	شجاعت علوی در میدان جنگ.....
۱۳۴	بحث فکری در خطّ مقدم.....
۱۳۴	سلاح زبیر در دست امام (علیه السلام).....
۱۳۵	برخورد با عایشه بعد از شکست.....
۱۳۶	نقش امویان در جمل.....
۱۳۷	نامه‌ی امام (علیه السلام) به جریر.....
۱۳۸	اولین سخنرانی امام (علیه السلام) در کوفه.....
۱۴۲	پاسخ به سؤال.....
۱۴۴	سلیمان بن سرد در گردباد فتنه.....
۱۴۵	فصل سیزدهم: جنگ صفین، رویارویی با قاسطین.....
۱۴۷	مقایسه‌ای ظالمانه.....
۱۴۹	شام، تحت تربیت فرهنگ اموی.....
۱۵۰	مخالفت امام (علیه السلام) با ابقای معاویه.....
۱۵۱	معاویه، سرآمد دین ستیزان.....
۱۵۲	عزل معاویه.....

مقدمه

هنگامی که در تاریکی شب آسمان را تماشا میکنیم، ماه را میبینیم که صدها برابر ستارگان نورافشانی میکند، و ستارگانی را مشاهده میکنیم که با نور ضعیفی سوسو میزنند، ماه بسیار بزرگتر از ستارگان به نظر می آید گویی که هزاران ستاره در آن جای میگیرد، اما همه میدانیم که واقعیت غیر از این ظاهر فریبنده است، ستارگانی که به نظر بسیار ریز و ناچیز می آیند میلیونها برابر ماه عظمت دارند و برخلاف ماه که هر چه دارد از خورشید است، آنها خود نور تولید میکنند و طفیلی ستاره‌ی دیگری نیستند.

بهرآستی چرا چنین است که ماه کوچک را بزرگ و ستارگان عظیم را اینگونه ریز و ناچیز میبینیم؟ پاسخ روشن است، فاصله‌ها موجب چنین خطای دید شده است، چون ما به ماه نزدیکتر هستیم آن را با عظمت و شوکت و نورانی میبینیم و چون ستارگان بسیار از ما دور هستند این همه کوچک و ریز به نظر می آید، ولی با بزرگ و کوچک دیدن ما که حقایق تغییر نمیکند.

معرفت ما نسبت به انسان کامل و شخصیت‌های الهی نیز تابع قانون فاصله‌هاست، به هر میزان که فاصله‌ی ما نسبت به آنان کمتر باشد عظمت و نورانیت و حقیقت آنان را بهتر درک میکنیم، و هر مقدار سنخیت ما با

آنان کمتر و فاصله‌ی ما از آنان بیشتر باشد آنان را کوچک و همانند خویش
میبنداریم تا آنجا که گفته میشود ما اَنتم اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا «شما نیز بشری همانند
خود ما هستید».

امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) یکی از همان شخصیتهایی است
که هر کس به اندازه‌ی فاصله‌ای که با وی دارد، او را شناخته است، پیامبر
اکرم (صلی الله علیه و آله) میگفت: «یا علی تو را جز خدا و من کسی شناخته است!»
و عده‌ای در همان دوران متحیرانه میپرسیدند: علی حق است یا معاویه!
و ما که خود را شیعه‌ی امیرالمؤمنین (علیه السلام) میدانیم برای کم کردن
فاصله‌ی خویش با آفتاب پرفروغ وجود وی چه کرده‌ایم؟ چقدر درباره‌ی
او مطالعه داشته‌ایم و چه میزان از سخنان او آگاهی داریم؟ آیا میتوانیم ادعا
کنیم زندگی ما تحت تأثیر ارتباطی که با وی داشتیم تحولی پیدا کرده است
و گفتار و رفتار ما تا اندازه‌ای رنگ و بوی او را میدهد؟ تردیدی نیست که
گام اوّل برای کم کردن فاصله‌ها معرفت است، و گام دوّم تغییر و تحوّل.

برای برداشتن گام اوّل که آشنایی با شخصیت امیرالمؤمنین (علیه السلام)
است به سراغ یکی از شاگردان مکتب وی رفتیم که عمری را در کنار
بوستان علوی خوشه‌چینی کرده است و مطالعات وسیع و پر دامنه‌ای را در
این زمینه داشته و در عین حال علم را با عمل توأم نموده و امروزه بحق
پرچم عزّت و عدالت‌طلبی آن شخصیت ممتاز را در دست گرفته است و
پیشاپیش ملتّی که عشق به علی بن ابی طالب در وجود آنها ریشه دوانده
است حرکت میکند تا به آرمانهای آن امام عزیز جامه‌ی عمل ببوشانند و
بعد از هزار و چهارصد سال به ندای ایشان پاسخ مثبت دهند.

سخنرانیهایی که حضرت آیه الله خامنه‌ای پیرامون شخصیت
امیرالمؤمنین (علیه السلام) از بدو پیروزی انقلاب اسلامی تا به امروز داشته‌اند،

مجموعه‌ی باارزشی است که به ابعاد مختلف شخصیت آن حضرت پرداخته و نکات دقیق و در عین حال مفید و جالبی را مطرح کرده‌اند که برای مشتاقان امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) فرصتی را فراهم می‌آورد تا معرفت خویش را نسبت به آن امام بزرگ بیشتر کنند و با تأثیرپذیری از سیره‌ی علوی برای زندگی خویش برنامه‌ریزی نمایند.

بدون هیچ اغراقی مطالعات معظم‌له پیرامون سیره و شخصیت امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) اعجاب‌برانگیز بوده و تحلیل‌های عالمانه و جامع ایشان از زندگی پرفراز و نشیب حضرت نشانگر دقت نظر و تأمل فراوان ایشان می‌باشد.

مجموعه سخنرانیهایی که از حضرت آیه‌الله خامنه‌ای در اختیار داشتیم همگی متعلق به دوران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بوده و اغلب در خطبه‌های نماز جمعه و یا در دیدارهایی که با مردم در ایام ولادت و یا شهادت امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) داشتند، ایراد شده است، و به همین دلیل ایشان از ذکر منابع در سخنرانیه‌ها معذور بودند، اما با مراجعه‌ای که به منابع تاریخی داشتیم معلوم شد که ایشان از معتبرترین منابع استفاده کرده و مطالب خویش را مستند به مدارک قوی بیان کرده‌اند، و نکته‌ای که بسیار جالب به نظر می‌رسید این بود که تکرار در مطالب ایشان بسیار کم مشاهده می‌شود، گو اینکه برای هر سخنرانی که پیرامون شخصیت امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) داشتند، به مطالب قبلی خویش مراجعه نموده و از تکرار آنها خودداری کرده‌اند و فراز جدیدی از زندگی و یا شخصیت آن حضرت را مطرح نموده‌اند، و همین امر موجب شده است که امروز با گذشت بیست و هفت سال مجموعه‌ی نسبتاً کاملی از ایشان پیرامون امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در دست داشته باشیم.

سعی ما بر این بوده است که مطالب معظم‌له را در سه بخش تنظیم

نماییم:

۱- فرازهایی از زندگی امیرالمؤمنین (علیه السلام)

این بخش نگاهی گذرا به تاریخ زندگی حضرت دارد و بیشتر فرازهایی نقل شده است که توجه به آنها برای نسل امروز حیاتی بوده و الگوپذیری از آن موارد ضروری به نظر می‌رسد.

۲- شخصیت امیرالمؤمنین (علیه السلام)

در این بخش با استناد به آیات قرآن و احادیث نبوی و روایات معصومین و منابع تاریخی، ابعاد گوناگون شخصیت حضرت مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و نکته‌های قابل توجهی از اخلاق و سیره‌ی حضرت ارائه شده است.

۳- سخنانی از امیرالمؤمنین (علیه السلام)

مقام معظم رهبری در طی سخنرانیهای خویش فراوان به کلمات امیرالمؤمنین (علیه السلام) استناد کرده و تا حدی که فرصت داشتند توضیحاتی پیرامون آنها بیان کرده‌اند، مجموعه‌ی این مطالب که در حقیقت تفسیر فرازهایی از سخنان حضرت بشمار می‌رود در این بخش گردآوری شده است.

کتاب حاضر اولین بخش از این مجموعه است که تقدیم می‌گردد و از خداوند متعال توفیق تنظیم نهایی دو بخش دیگر را نیز خواستاریم. لازم به توضیح است که آنچه در متن کتاب آمده است سخنان مقام معظم رهبری می‌باشد و تنها عناوین از طرف ما انتخاب شده است، اما پاورقیها و پیوستها مربوط به ما می‌باشد.

همچنین شماره‌هایی که به‌طور مسلسل از ۱ تا ۱۲۲ در پایان هر فرازی نوشته شده و در پایان کتاب تحت عنوان پی‌نوشتها آمده است، برای بیان تاریخ سخنرانی و مخاطبین می‌باشد.